

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7846638>

Z.M. Rajavaliyeva

Farg'ona davlat universiteti

Respublikamizning mevali bog'lari xar hil maydonlarda, baland-pastliklarda, tog'li lalmikor yerlarda, soy va adirlarda joylashgan. Bunday yerlarning sizot suvi xar hil chuqurlikda. Shu sababli ham tamorqalarda bog' barpo qilishda sizot suvlar satxi ham eng muhim ahamiyatga egadir. Shuningdek tog'li rayonlarning qiyaliklarida joylashgan bo'z tuproqli yerlarda kompleks agrotexnika tadbirlari amalga oshirilib katta massivlarda bog'lar barpo qilinadi. Natijada xar yili tuproqning ustki unumdor qatlami yog'ingarchilik ta'sirida yuvilib ketishidan saqlanadi. Bizning tajriba maydonimiz ham Farg'ona tumanida joylashgan bo'lib bu yerda malina yetishtirish uchun tuproq iqlim sharoiti qulay xisoblanadi.

Har qanday shaxsiy tamorqada, albatta, hech bo'lmaganda kichik malina joylashgan burchak bo'ladi. Ehtimol, sizlarning ko'pchiligingiz azaldan etishtirilgan malina navlarini etishtirishni davom ettirmoqdasiz, hosildorlikni yaxshilaydigan va rezavorning salohiyatini ochadigan eng yangi naslchilik va samarali qishloq xo'jaligi amaliyotlari haqida bilmagansiz.

Malinani etishtirishda yangi yutuqlar: malinaning yangi navlari ma'lum darajada qishga, sovuqqa, issiqlikka va qurg'oqchilikka chidamli bo'lib, zararkunandalar va kasalliklardan past darajada zarar ko'radi; navlarning shoxlari ko'pincha tikanlardan mahrum bo'lib, ular parvarish qilish va yig'ib olishni osonlashtiradi; malina shoxi ta'sirchan qalinlikka yetib, hosil yoki yomg'irning og'irligi ostida egilib, vertikal holatni saqlab turadi; uzoq yillik rezavor xar bir mevasining vazni 10 g gacha va har bir buta taxminan 4-5 kg mahsuldorlikka ega; yuqori xaridorgir va ta'm sifatlari pishganidan keyin butadagi reza mevasini yig'ib olinmaguncha va mukammal tashishda saqlanishida namoyon bo'ladi.

Seleksiya bizga uchastkalarimiz uchun 3 ta asosiy guruhdan eng yaxshi navlarni tanlash imkoniyatini berdi.

1. Oddiy (yoz). Ikki yillik o'sish davri bor: birinchi yilda novdasi o'sadi, ikkinchisida u meva beradi. Bu navlar guruhining asosiy g'amxo'rliqi bahorda shoxlarni panjaraga o'z vaqtida bog'lash va tepalarni kesib tashlashdir. Qoida tariqasida, bunday malinaning poyalari 2 m gacha yoki undan ko'proq balandlikda o'sadi va tepada kuzgacha pishishiga vaqt topa olmaydi, chunki u muzlaydi. Shuning uchun, malina 1,2 m balandlikda kesiladi, shundan so'ng hosil hosil bo'ladigan lateral kurtaklar shakllanishi boshlanadi.

2. Remontant malinalar - ikki yillik va bir yillik kurtaklarda ham meva berish qobiliyati bilan ajralib turadigan malina navlari guruhi. Ko'pincha yozning oxiri va kuzgi hosil uchun yillik ekin sifatida yetishtiriladi. Remontant malina navlari mavsumda ikki marta - yoz va kuzda meva beradi. U o'rtacha kurtaklar sonini (5 dan 7 gacha) hosil qiladi va yozga nisbatan kamroq kuchli. Uning butalari 1 dan 1,5 m gacha balandlikka yetadi va ko'p navlar hatto panjara talab qilmaydi. Remontant malinaning yana bir xususiyati shundan iboratki: uning rezavorlari ayniqsa shirin va xushbo'y va ular hech qachon qurtlanmaydi. Bu zararkunandalarning biologik aylanishiga to'g'ri keladigan uning biologik aylanishi bilan bog'liq. Odatda rezavorlar avgust oyining ikkinchi yarmida - sentyabrda pishib yetiladi. Kuzda yoki erta bahorda mevali shoxlari tuproq darajasida kesiladi.

Turli xil pishish davriga ega bo'lgan bunday keng assortiment bizga malinadagi super erta, o'rta, kech va remontant navlarini birlashtirib, butun mavsum davomida malina rezavorlaridan bahramand bo'lish uchun haqiqiy imkoniyatni beradi.

Malinali butaning umri taxminan 8-10 yil. Uning ostida quyoshli, shamoldan himoyalangan joylar ajratilgan.

Joy va tuproq. Siz yer osti suvlari 1,5 m dan yuqori bo'lmagan o'rta qumloq yengil tuproqlarni tanlashingiz kerak. Tuproqlarning o'zi to'yimli bo'lishi kerak, pH 5,8-6,7 oralig'ida kislotalilik qiymatlariga ega bo'lishi kerak. Ekishdan oldin, tuproq 1 m² uchun 10 kg go'ng yoki kompost yoki bir litr yog'och kuli dozasida organik va mineral o'g'itlar bilan mo'l-ko'l oziqlanadi. Mineral o'g'itlar erta bahorda muzlatilgan tuproqda qo'llaniladi. Malinalar xlorga sezgir, shuning uchun o'g'itlarda undan qochish yaxshidir.

Ko'chatlarni ekish uchun tayyorlash. Yaxshiroq ildiz otish uchun ko'chatlarni ekishdan oldin bir-ikki soat davomida humatlar, heteroauxin, Kornevin yoki boshqa ildiz otish agentlari eritmasiga namlash mumkin. Ildiz chirishining oldini olish uchun ildiz otish eritmasiga tizimli fungitsid (Quadris, Term, Ridomil, Flint) qo'shilishi mumkin.

Ekilishi. Malinali ko'chatlar bahor va kuzda ekilishi maqsadga muvofiq bo'lib, shu davrda yaxshi ildiz otadi.

Ko'pincha malina oluklarda yoki xandaqlarda ekilgan, bu esa namlikni yaxshiroq ushlab turish imkonini beradi. Xandaqning chuqurligi 30 dan 40 sm gacha, kengligi - 50-60 sm bo'lishi kerak. Xandaq 10 sm gacha bo'lgan qatlam bilan chirindi yoki kompost bilan to'ldiriladi. Bu ildizlarni boqish uchun yetarli joy beradi va hosilni yig'ishni osonlashtiradi.

Malinali ko'chatning ildiz bo'yni zamin darajasida bo'lishi kerak. Katta chuqurlashishga yo'l qo'ymaslik kerak, chunki bu o'simlikning sekin rivojlanishiga yoki o'limiga olib keladi. Sayoz ekish ham qabul qilinishi mumkin emas, bu esa ba'zan kurtaklarning qurishiga olib keladi. Malina ildiz tizimining suv bosishiga toqat qilmaydi. Juda nam tuproqlarda va yaqin yer osti suvlarida malina ko'tarilgan to'shaklarga ekilgan va jo'yaklarda to'plangan suv uchun oqim ta'minlanishi kerak.

Sug'orish jarayoni. Bir butaga ekilganidan so'ng, ular tuproqni to'g'ri namlash uchun yarmidan to'liq chelakgacha sarflashadi. Yaxshiroq omon qolish uchun o'simliklarning ildizlari tuproq bilan yaqin aloqada bo'lishi kerak. Ekishdan keyin sug'orish tuproq nam bo'lsa ham olib borilishi malinaning yaxshi o'sishda rivojlanishiga sabab bo'ladi.

Malinani o'stirish usullari. Malinani bir necha usulda o'stirish mumkin: qator, uya va panjara.

Oddiy usul. Uzoq vaqt davomida ishlatilgan va ajoyib natijalarni ko'rsatuvchi 0,5 m o'simliklar orasidagi masofa va 1,5-1,8 m qatorlar orasidagi ko'chatlarni lenta ekishdir. Ekishdan keyingi dastlabki ikki yil ichida 30 sm kenglikdagi yosh kurtaklar chizig'i hosil bo'ladi. Kelishilgan chegaralardan tashqarida o'sib chiqadi, shafqatsizlarcha ildizini kesib tashlaydi.

Panjara ko'rinishida. Uzun bo'yli, yashashga moyil navlar uchun "Shotlandiya" panjara ko'rinishida yetishtirish usuli ishlab chiqilgan. Bu usul yorug'likning mevalarga yaxshi kirishi tufayli yanada samarali bo'lib, katta va mo'l hosil olish imkonini beradi. Panjara malina ekishdan keyingi ikkinchi yilda o'rnatiladi. U bir-biridan 5-10 m masofada o'rnatilgan ikki metrli ustunlardan iborat. Galvanizli yoki alyuminiy sim ustunlarga tortiladi. Birinchisi 0,8-1 m balandlikda, ikkinchisi esa erdan 1,5 m balandlikda cho'zilgan. Ko'chatlar har 0,7 m, ikkitasi bitta ekish teshigiga ekilgan.

Ekishning uya ko'rinishidagi usuli nafaqat yuqori sifatli hosilni beradi, balki qiziqarli dizayn eчими bo'lib xizmat qiladi. Buning uchun 0,8 m doira chegaralari bo'ylab ko'chatlar ekilgan va markazda kuchli qoziq suriladi. Kurtaklar o'sib ulg'ayganida, ular 1,2-1,5 m balandlikda bog'lanadi, shuning uchun yashil shamchiroq hosil qiladi. Yo'l bo'ylab bir nechta bu to'rlar, bog'dagi bir guruh, ayniqsa meva berish paytida o'ziga xos bezak bo'ladi.

Malinani parvarish qilish: mulchalash bahorda tuproq isigandan keyin va kuzda qisman tuproqqa singdirilgan holda amalga oshiriladi; bo'shatish va begona o'tlarni tozalashda bir vaqtning o'zida kiruvchi malina shoxlari olib tashlanadi; bahordan boshlab, organik (go'ng yoki kompost), azotli o'g'itlar bilan o'g'itlash va mavsumni fosfor-kaliyli o'g'itlar bilan yakunlash. Har bir urug'lantirishdan oldin, tuproq mo'l-ko'l to'kiladi yoki yaxshi yomg'irda bo'lgani kabi amalga oshiriladi. malina shoxlarini kesish malina meva berishi bilanoq amalga oshiriladi va remontant navlari birinchi sovuqdan keyin butunlay kesiladi. Rezavorlarning mahsuldorligi va hajmining oshishi, shuningdek, asirlarning tepalarini 15-20 sm ga bahorda kesish orqali ham yordam beradi. O'zingizning tamorqangizda malina yetishtirsangiz, siz doimo sovuqqa qarshi eng mashhur xalq davosiga ega bo'lasiz, chunki rezavorlar tarkibida ko'p miqdorda salitsil kislotasi mavjud. Ayni paytda, xosildor malina navlarining ko'chatlarini sotib olish va shu bilan aholini barqaror hosil bilan ta'minlash, murabbo shaklida yig'ish va yangi iste'mol qilish uchun yetarli bo'lishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirzayev M.M., Sobirov M.K. Bog‘dorchilik. Toshkent 1987 yil.
2. Kazakov I. V., Kichina VV. Malina. Izd. M., 1985.
3. качеткова в.а. и другие. плодoводство. москва 1969 год
4. zakirova, s. x., abdukhakimova, x., muminoва, u., & abdujalilova, m. (2022). the supply of nutrients to the cotton plant when applying various fertilizer rates under the cotton plant. journal of academic research and trends in educational sciences, 1(10), 17-20.
5. zokirova, s. x., akbarov, r. f., isagaliyeva, s. m., & xonkeldiyeva, k. r. (2021). sand distribution in central fergana. the american journal of interdisciplinary innovations and research, 3(01), 113-117.
6. zokirova, s. x., ahmedova, d., akbarov, r. f., & xonkeldiyeva, k. r. (2021). light industry enterprises in marketing activities experience of foreign countries in the use of cluster theory. the american journal of management and economics innovations, 3(01), 36-39.
7. хамракулов, и. б. (2021). теоретические основы создания и развития малых промышленных зон. in наука сегодня: проблемы и перспективы развития (pp. 49-51).
8. khamrakulov, i. (2022). organizational and economic foundations for creating small industrial zones in uzbekistan. asian journal of multidimensional research, 11(10), 233-237.
9. хонкелдиева, к. (2020). актуальные вопросы повышения экономического потенциала текстильной промышленности. in наука сегодня: фундаментальные и прикладные исследования (pp. 13-15).
10. хонкелдиева, к., & фарохиждинова, з. (2020). гендерное равенство как ценность права. in наука сегодня: факты, тенденции, прогнозы (pp. 61-62).
11. хонкелдиева, к., & маматкулова, ф. (2020). социально-экономические аспекты устойчивого развития предприятия. in наука сегодня: факты, тенденции, прогнозы (pp. 36-37).
12. хонкелдиева, к., & фарохиждинова, з. (2020). оценка влияния рынка труда на уровень безработицы в республике узбекистан. in наука сегодня: факты, тенденции, прогнозы (pp. 37-38).